

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ  
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Навчально-науковий інститут  
заочного та дистанційного навчання

Національна академія правових наук України

ПРАВОВІ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ:  
ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Збірник матеріалів  
підсумкової науково-практичної конференції  
(Київ, 29 квітня 2013 року)

Частина 2

Київ 2013



### Редакційна колегія:

**Відповідальний редактор:** В. В. Коваленко, ректор НАВС, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений юрист України.

**Заступники відповідального редактора:** В. В. Чернєй, перший проректор НАВС з навчально-методичної та наукової роботи, кандидат юридичних наук, доцент; В. В. Сокурєнко, проректор НАВС по службі, кандидат юридичних наук, доцент; Ю. В. Опалинський, начальник ННІЗДН НАВС, кандидат юридичних наук, доцент; Є. М. Бодюл, начальник відділу організації науково-дослідної роботи НАВС, кандидат юридичних наук.

**Члени редакційної колегії:** С. Д. Гусарєв, начальник кафедри теорії держави та права НАВС, доктор юридичних наук, професор; А. М. Колодій, начальник кафедри конституційного та міжнародного права НАВС, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України; О. В. Скрипнюк, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрНУ; О. В. Кузьменко, начальник кафедри адміністративного права і процесу НАВС, доктор юридичних наук, професор; А. В. Савченко, начальник кафедри кримінального права НАВС, доктор юридичних наук, професор; Л. Д. Удалова, начальник кафедри кримінального процесу НАВС, доктор юридичних наук, професор; Ю. О. Заїка, начальник кафедри цивільного права і процесу НАВС, доктор юридичних наук, професор; В. В. Василевич, начальник кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права НАВС, кандидат юридичних наук, доцент; Б. Медик, юрист Канцелярії Іus Eurorae, Мінськ Мазовецький (Республіка Польща); І. В. Кущенко, завідувач кафедри психології навчально-наукового інституту права та психології НАВС, кандидат психологічних наук, доцент.

**Відповідальний секретар:** В. Л. Федоренко, заступник начальника ННІЗДН – декан юридичного факультету НАВС, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України

*Рекомендовано до друку радою з наукової роботи Національної академії внутрішніх справ від 20 березня 2013 р. (протокол № 3)*

*Матеріали подано в авторській редакції*

П685 **Правові реформи в Україні: досвід, проблеми, перспективи**  
[Текст]: матеріали підсумкової наук.-практ. конф. : у 2 ч. (Київ, 29 квіт. 2013 р.) / за заг. ред. професора В. В. Коваленка. – Ч. 2. – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2013. – 288 с.

Узагальнено досвід і здобутки здійснення правових реформ в Україні протягом 2010–2013 рр. Досліджено теоретико-методологічні основи проведення реформ в Україні та проблеми модернізації Конституції України, реалізації адміністративно-правової реформи, удосконалення кримінального законодавства й оптимізації правоохоронної системи України, новели Кримінального процесуального кодексу України. Розкрито проблеми теорії та практики проведення правових реформ в Україні в доповідях учених-правознавців Національної академії внутрішніх справ, Національної академії правових наук України, представників органів державної влади, науковців вищих навчальних закладів і наукових установ України та Польщі.

ББК X

© Національна академія внутрішніх справ, 2013

### ВСТУПНЕ СЛОВО

Поступальний розвиток України як демократичної, соціальної, правової держави, зміст і спрямованість діяльності якої визначають права і свободи людини та їх гарантії, а також поглиблення євроінтеграційних процесів у нашій країні нині пов'язані насамперед з успішним завершенням системи правових реформ, започаткованих протягом 2010–2013 рр. Керівництво держави приділяє значну увагу проведенню адміністративно-правової реформи, удосконаленню кримінально-процесуального та антикорупційного законодавства, оптимізації кримінологічних засад протидії злочинності в Україні та модернізації правоохоронної діяльності.

Активізувала свою роботу й Конституційна Асамблея, створена Указом Президента України від 17 травня 2012 р. № 328. На сьогодні комісії асамблеї завершують підготовку Концепції внесення змін до Конституції України, що буде ухвалена Конституційною Асамблеєю, оприлюднена та стане предметом громадського обговорення.

Позитивні новації відбуваються й у сфері удосконалення приватноправового законодавства, зокрема, у частині модернізації правових механізмів регулювання цивільних, господарських, земельних, сімейних та інших правовідносин.

Досвід, проблеми й перспективи проведення правових реформ в Україні залишаються предметом наукових досліджень як молодих, так і досвідчених науковців. Про це свідчать і представлені Вашій увазі доповіді та виступи учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції навчально-наукового інституту заочного та дистанційного навчання Національної академії внутрішніх справ.

У конференції, окрім студентів і слухачів навчально-наукового інституту заочного та дистанційного навчання НАВС, беруть участь керівники і провідні науковці Національної академії внутрішніх справ та Національної академії правових наук України, а також представники Верховної Ради України, Верховного Суду України, Міністерства внутрішніх справ України. Проблематика правових реформ в Україні набула нового звучання у доповідях науковців Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Інституту законодавства Верховної Ради України, Львівського національного університету імені Івана Франка, Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка, Донецького юридичного інституту МВС України, Національного університету «Острозька академія», Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, Університету ім. Яна Кохановського м. Кельце, Вроцлавського університету та Вищої Торгової Школи у м. Радом (Республіка Польща).

Бажаю Вам плідної роботи, натхнення, творчого запалу і віри у власні сили. Сподіваюся, що результати нашої співпраці стануть вагомим внеском у розвиток вітчизняної науки.

**Коваленко В. В.**, ректор Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений юрист України



наявність причинного зв'язку між шкодою, і протиправною поведінкою заподіювача та вина.

5. Іншого аспекту моральної шкоди торкається ст. 1168 ЦК України, яка передбачає, що моральна шкода, завдана каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, може бути відшкодована одноразово або шляхом здійснення щомісячних платежів. Так, моральна шкода, завдана смертю фізичної особи, відшкодовується її чоловікові (дружині), батькам (усиновлювачам), дітям (усиновленим), а також особам, які проживали з нею однією сім'єю.

6. Підставами для відшкодування шкоди є:

- постановлення виправдувального вироку суду;
- закриття кримінальної справи за відсутністю події злочину, відсутністю у діянні складу злочину або недоведеністю участі обвинуваченого у вчиненні злочину;
- відмови в порушенні кримінальної справи або закриття кримінальної справи із зазначених підстав;
- закриття справи про адміністративне правопорушення.

7. При заподіянні майнової шкоди розмір відшкодування ґрунтується на вартісній еквівалентності заподіяній шкоді. Однак коли йдеться про визначення розміру компенсації моральної шкоди, такий спосіб слід визнати неприйнятним, в силу самої специфіки такого виду шкоди. Існує три теоретичних підходи до визначення розміру компенсації моральної шкоди: концептуальний, особистісний і функціональний.

Аналогічний підхід застосований і в законодавстві України. Грошова сума, котра сплачується при компенсації моральної шкоди, не розглядається як ціна порушеної гідності. Навпаки, така компенсація повинна сприяти зменшенню, пом'якшенню негативних психічних реакцій і станів потерпілого, а також має за мету полегшити його додаткові зусилля, спрямовані на нормальну організацію подальшого життя.

Цим можна пояснити і відмову законодавця від нормативної регламентації розміру грошової компенсації моральної шкоди (це питання полишено на розсуд суду). Зокрема ст.440-1 ЦК України передбачає, що моральна шкода відшкодовується у грошовій або іншій майновій формі за рішенням суду незалежно від відшкодування майнової шкоди.

Таким чином, розмір компенсації моральної шкоди і її форму визначає суд, проте законодавцем встановлено певні межі такої компенсації. Практика, однак, показує, що це питання має дуже багато дискусійних моментів. Деякою мірою така ситуація зумовлена колізіями чинного законодавства. Так, ст.440-1 ЦК встановлює лише мінімальний розмір компенсації цієї шкоди – п'ять мінімальних розмірів заробітної плати, тоді як максимальним розміром таке відшкодування не обмежується.

Зокрема, згідно із ст.13 Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину діями органів попереднього слідства, прокуратури і суду», та п.17 Положення про його застосування, відшкодування моральної шкоди за час перебування під слідством чи судом провадиться, виходячи із не менш як одного мінімального розміру заробітної плати за кожен місяць перебування під судом чи слідством.

Відповідно до ст. 27 ЦПК доказами є будь-які фактичні дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин, що

обґрунтовують вимоги і заперечення сторін, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи.

Ці дані встановлюються такими засобами:

- поясненнями сторін і третіх осіб;
- показаннями свідків;
- письмовими доказами;
- речовими доказами;
- висновками експертів.

Орієнтовний перелік питань для встановлення наявності моральної шкоди та визначення її вартості надає Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень затвердженої наказом Міністерства юстиції України №53/5 від 08.10.1998., яка може зорієнтувати щодо правильності запитань для досягнення певної мети.

З точки зору практичного застосування перелік питань може різнитись виходячи із того, чию сторону займає захисник і тут треба чітко завчасно продумати цей перелік, аби не зашкодити підзахисному.

На нашу думку, моральну шкоду неможливо відшкодувати в повному обсязі, оскільки немає (і не може бути) точних критеріїв майнового виразу душевного болю, спокою, честі, гідності особи. Основним завданням компенсації моральної шкоди є усунення або послаблення негативних психічних реакцій і станів людини, спричинених порушенням її гідності. І власне повна компенсація моральної шкоди розглядається нами як така, що повною мірою здатна забезпечити таке усунення або послаблення.

**Кривошія І. М.,**

студент 3-К курсу юридичного факультету ННІЗДН НАВС

## **СИСТЕМА ДОГОВОРІВ У ЦИВІЛЬНОМУ КОДЕКСІ УКРАЇНИ**

Метою мого виступу на даній конференції є розкриття системи договорів у Цивільному кодексі України і викладення подальшої перспективи її розвитку в українській правовій науці з погляду на подальшу євроінтеграцію, тобто наближення до "Принципів Європейського контрактного права", розроблених спеціальною комісією Європейського Парламенту на чолі з проф. Оле Ландо, що була створена у 1982 р. для гармонізації законодавства країн-учасниць Європейського Союзу у цивільно-правовій сфері.

З цього приводу, насамперед, необхідно зазначити, що нинішній Цивільний кодекс України був укладений авторським колективом, де головна роль належала проф. З. В. Ромовській. Позиція авторського колективу в цілому, висловлена проф. В. В. Луцем, свідчила про наявність установки на повторення у ЦК України існуючої системи договорів ЦК колишньої УРСР: "Якщо проаналізувати систему ЦК УРСР та ЦК України, то можна зробити висновок, що договірні інститути у них розміщено за ознаками, які характеризують юридичні наслідки укладення окремих договорів. Поклавши в основу зазначений критерій, можна виділити такі групи цивільно-правових



договорів: 1) договори про передачу майна у власність (напр., договір купівлі-продажу); 2) договори про передачу майна у тимчасове користування; 3) договори про виконання робіт; 4) договори про передачу результатів творчої діяльності; 5) договори про надання послуг; 6) договори про спільну діяльність".

На думку професора С. М. Бєрвено, "існуючу систему цивільно-правових договорів найбільш адекватно відображає класифікація за направленістю правової мети, яка може мати характер майнового або немайнового інтересу". Проте, як зазначають доц. В. Г. Олюха і проф. Л. К. Веретельник, оскільки до уваги при цьому береться лише формальний майновий чи немайновий інтерес, що його мають сторони укладеного договору, то тим самим повністю ігнорується його зміст: "... побудова структурної системи договорів можлива і доцільна з використанням тільки одного правового чинника - прав та обов'язків, обумовлених предметом договору". Отже, проводити розташування цивільно-правових договорів потрібно не з метою розкриття зовнішньої форми конкретного цивільно-правового договору, а маючи на увазі розкриття перш за все його неформального внутрішнього змісту, тобто у відповідності з оцінкою його за таким критерієм, як права та обов'язки, які буде мати при його укладенні кожен з учасників цивільних правовідносин. Для цього при розташуванні договорів у ЦК України потрібно поставити у якості вихідних не договірні інститути, що характеризують наміри сторін (головним з яких є інститут договору купівлі-продажу, що у цьому плані, безперечно, повинен бути винесеним на перше місце), а договірні інститути, які розкривають способи забезпечення виконання сторонами цивільних обов'язків і способи гарантування набутих ними цивільних прав. З огляду на це Л. К. Веретельник пропонує таку класифікацію договорів: 1) договори на забезпечення виконання зобов'язань (порука, гарантія, застава); 2) договори про мінімізацію ризиків (договір страхування, договір охорони); 3) ... (і далі аналогічно діючій системі договорів у ЦК). На її думку, така класифікація як найкраще відображає загальноєвропейський досвід, втілений у "Принципах європейського контрактного права", тому що її метою є забезпечення захисту прав людини, а "права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави" (ст. 3 Конституції України).

Безперечно, з таким підходом не можна не погодитися, але з іншого боку, коли поглянути на розвиток системи договорів у західноєвропейському праві у історичній перспективі, ми можемо помітити, що дослідниця залишає поза увагою один важливий момент. Методи договірної класифікації у західноєвропейському праві були розроблені у "Трактаті про зобов'язання" Робера-Жозефа Пот'є (1699-1772), відомого представника французької цивілістики, який згрупував усю сукупність цивільно-правових договорів, що з часів римського права розглядалися юристами переважно у формальній площині, навколо 4 договорів (так званих "пактів"), за якими класиками римської юриспруденції традиційно визнавався виключно неформальний зміст: продаж, найм, доручення, товариство. Подальший розвиток договірної практики пішов шляхом перенесення ознак, притаманних чотирьом римським пактам, на усі інші згруповані навколо них договори, що призвело до того, що у нині діючих цивільних кодексах західноєвропейських держав усі інші

договори не просто отримали, як наслідок, на початку властивий лише пактам неформальний характер, але й виявилися розділеними за їхньою допомогою на відповідні чотири частини.

Якщо перелічені 4 частини ми при цьому порівнюємо з системою договорів ЦК України, яка складається у нас з шістьох частин, то замість трьох розділів (де у нас йдуть договори про виконання робіт і надання послуг, а також договори про передачу результатів інтелектуальної і творчої діяльності) знаходимо при цьому лише один: розділ, присвячений договору доручення. Як зазначає відомий сучасний німецький дослідник Ян Дірк Харке, "у сучасному праві використання договору доручення простяглося далеко за межі первісної сфери його застосування, отже, його початкове значення з плином часу набуло більшої абстракції": договір доручення регулює не лише відносини, пов'язані з веденням справ, котрі виступають базовою основою відносин, пов'язаних зі спільною діяльністю, а й відносини, пов'язані з виконанням робіт і наданням послуг, а також відносини, пов'язані з обміном, які є предметом регулювання перших двох груп договорів. Отже, при класифікації за правами та обов'язками неодмінно треба було б вказати і відповідним чином зазначити, що договір доручення, а не договір купівлі-продажу, висунутий західноєвропейською цивільно-правовою практикою у якості універсального регулятора суспільних відносин.

Лабич В. В.,

студентка 3-КА курсу юридичного факультету  
ННІЗДН НАВС

### **ОСОБЛИВОСТІ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ДЖЕРЕЛОМ ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ**

За умови сучасності зі стрімким розвитком техніки та постійним прагненням людства до вдосконалення умов існування, сьогодні необхідність використання будь-якого виду транспорту прирівнюється до необхідності споживання їжі. Проте, через різноманітні причини у світі виникає величезна кількість проблем через їх використання, часто це призводить до дорожньо-транспортних пригод, кількість яких підтверджується офіційними статистиками. І це з урахуванням того фактору, що транспортні засоби являються далеко не єдиним джерелом підвищеної небезпеки (далі –ДПН). Незалежно від того, чи залишилися живими учасники ДТП, до суду у значній кількості надходять позови заінтересованих осіб про відшкодування шкоди, заподіяної джерелами підвищеної небезпеки. Так, у 2010 році на розгляд до місцевих судів надійшло більш ніж 3 088 справ про відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки [5].

Об'єктом дослідження наукової роботи виступали правовідносини, що виникають у випадку заподіяння шкоди джерелом підвищеної небезпеки.

Предметом дослідження є система правових норм, що регулюють відносини, пов'язані із притягненням до цивільно-правової відповідальності за заподіяння шкоди ДПН.

Зобов'язальні відносини, що виникають із факту заподіяння шкоди джерелом підвищеної небезпеки регулює стаття 1187 Цивільного кодексу